

LAGUTSKOTTETS betänkande № 3/1952 med anledning av landskapsstyrelsens framställning till Ålands landsting med förslag till landskapslag om läroplikt i landskapet Åland.

Med anledning av förenämnda framställning, varöver landstinget inbegärt lagutskottets utlåtande, får utskottet värdsamt framhålla följande:

Såsom landskapsstyrelsen i sin motivering framhåller, har det legislativa hindret för landstingets lagstiftningsbefogenhet i fråga om distriktsindelningen bortfallit genom stadgandet i den nya självstyrelselagens § 13 mom. 1 p. 2). I anseende härtill och då det ansetts önskvärt, icke minst ur kodifieringssynpunkt, att landskapslag om läroplikt utfärdas, har utskottet, vilket såsom sakkunnig hört folkskolinspektören Erik Bertell, beslutat förorda lagstiftningsinitiativet.

Folkskolinspektören Bertell har meddelat utskottet, att en ny lag om läroplikt är under beredning i riket. Under sådant förhållande och då landskapslagstiftningen ifråga om läroplikten av naturliga skäl bör anpassas efter lagstiftningen i riket, kunde man tänka sig att lagstiftningsarbetet här uppskjutes, till dess rikets emotsedda nya lag trätt i kraft. Emellertid måste man räkna med att det dröjer några år innan rikslagen utfärdas. I anseende härtill och då en landskapslag om läroplikt ur kodifieringssynpunkt är betydelsefull, borde landstinget enligt Bertells åsikt fullfölja lagstiftningsinitiativet, även om den landskapslag, som nu stiftas, komme att tillämpas endast under en kortare tid. Med tanke på den i riket förestående folkskolreformen hade landskapsstyrelsen icke infört några sakliga ändringar i den föreliggande framställningen, utan uppgjort densamma på basen av sitt tidigare förslag, som i huvudsak avsåg kodifiering av lagstiftningen. Där-

136

vid hade det dock förbisetts, att landskommunerna redan nu borde beredas tillfälle att få den gällande distriktsindelningen ändra sålunda, att vidsträcktare distrikt kunde inrättas, där genom kommunernas åtgärder för skjutsning och i undantagsfall inkvartering elevernas skolvägar ej bleve oskäligt betungande.

Utskottet har ansett det av Bertell ifråga om distriktsindelningen framförda förslaget beaktansvärt. En lagändring i detta avseende bereder kommunerna ökade möjligheter till lokal anpassning, och då läropliktslagens gällande föreskrift om distriktens normalstorlek bibehålles samt initiativet till ändring av distriktsindelningen alltid måste utgå från kommunen, medför lagändringen påtagliga lättnader för de kommuner, för vilka den nuvarande distriktsindelningen är betungande, medan de kommuner, för vilka den gällande indelningen är lämplig, ej försätts i sämre läge. I enlighet härmed har utskottet ändrat § 6 mom. 1, varjämt ett tillägg gjorts till § 10 mom. 1. Sista momentet, som enligt Bertell saknar politisk betydelse, har bortlämnats.

Vid tillämpningen av den ändrade lagen är det dock enligt utskottets uppfattning skäl att gå fram med stor försiktighet. Som känt har till landstinget inlämnats en hemställningsmotion om åtgärder för utvidgning av de kommunala förvaltningsområdena för att göra dem ekonomiskt bärkraftiga och rationalisera kommunernas förvaltning. Utfaller undersökningen i nämnda hänseende positivt, kan det inträffa att kommunerna gått händelserna i förväg genom att utverka ändring i distriktsindelningen och nödgas konstatera, att olämpligt förlagda skolor blivit uppförda. Utskottet förutsätter att även landskapsstyrelsen kommer att beakta dessa synpunkter.

Benämningen "folkskola med förkortad lärokurs" har, där den förekommer, ändrats till "reducerad folkskola", vilken benämning

137

för skoltypen ifråga enligt Bertells uppgift tagits i bruk i riket.

I § 23 har införts stadgandet, att lagen omedelbart skall träda i kraft. Dessutom har utskottet föreslagit en uteslutning på förslag av Bertell, enär det undantagsstadgande, som uteslutningen avser, saknar praktisk betydelse.

Vad själva lagtexten beträffar synes framställningen till 1951 års landsting hava följts vid utformningen av densamma. Emellertid gjordes av 1951 års lagutskott ett flertal redaktionella ändringar i texten, vilka omfattades av landstinget och ingingo i landstingets beslut. Då dessa ändringar ur språklig synpunkt äro betydelsefulla, har utskottet omarbetat landskapsstyrelsens framställning med ledning av 1951 års landstingsbeslut. Att föreliggande lagförslag omfattar endast 23 paragrafer, medan 1951 års beslut innehöll 37 beror därpå att verkställighetsföreskrifterna bortlämnats av orsak, som landskapsstyrelsen framhållit.

Hänvisande till ovensagda får utskottet därför för landstinget värdsamt föreslå,

att landstinget ville antaga nedanstående

L a n d s k a p s l a g
om läroplikt i landskapet Åland.

I enlighet med Ålandslandstings beslut stadgas:

1 kap.

Om läroplikt i allmänhet.

1 §.

Barn i landskapet Åland, vilka icke äro utländska medborgare, äro underkastade läroplikt enligt denna landskapslag.

Angående andesvaga barns läroplikt stadgas särskilt.

2 §.

Läroplikten avser inhämtande av det mått av kunskap och färdig-

het, som i folkskola meddelas.

Undervisningsspråket i folkskola, som åtnjuter understöd av landskapet, skall vara svenska.

3 §.

Läroplikten inträder vid höstterminens början det kalenderår, under vilket barnet fyller sju år, och upphör vid vårterminens slut det år, under vilket barnet fyller femton år, eller ifall det kunskapsmått och den färdighet, som i 2 § stadgats, icke uppnåtts, sexton år.

Den i föregående moment nämnda tid för läropliktens fullgörande må framskjutas ett år, där barnets målsman eller folkskolans direktion prövar det för barnet nyttigt.

Utan avseende å ålder skall barn anses hava fullgjort sin läroplikt så snart det erhållit avgångsbetyg från folkskolan eller annorledes inhämtat motsvarande mått av kunskap och färdighet.

4 §.

Befrielse från läroplikt må beviljas barn för kroppsslyte eller svag hälsa i den mån, som av läkare prövas nödigt. Kan intyg av läkare ej utan större svårighet anskaffas, ankommer befrielsen på vederbörande folkskoldirektions prövning, såvitt befrielsen icke gäller hela skolgången under längre tid än en termin, i vilket fall barnet skall på kommunens bekostnad undersökas av läkare.

För bristande fattningsförmåga må barn med folkskolinspektörens begivande av direktionen i erforderlig utsträckning befrias från läropliktens fullgörande. Där kommun för sådana barn anordnat särundervisning, på sätt i 12 § stadgas, vare dessa pliktiga att åtaga del däri.

Av annan synnerlig orsak vare skolföreståndare berättigad att

på anhållan av barnets målsman medgiva befrielse från läroplikten för högst en månad samt med direktionens bifall för högst en lästermin.

Angående befrielse från religionsundervisningen är särskilt stadgat.

2 kap.

Om läropliktens fullgörande.

5 §.

Läroplikten bör av barn fullgöras i folkskola, därest ej barnet erhållit motsvarande undervisning i annan skola eller i hemmet.

6 §.

I varje kommun skall för läropliktens fullgörande finnas ett tillräckligt antal folkskolor, så förlagda, att barnen i allmänhet icke hava från hemmet längre väg till folkskola i eget distrikt än fem kilometer. Dock kunna vidsträcktare distrikt inrättas, där genom kommunens åtgärder för skjutsning och i undantagsfall inkvartering elevernas skolvägar ej bliva oskäligt betungande. I enlighet härmed bör distriktsindelningen för folkskolorna i landskommunerna granskas och härvid beaktas, att av sådant till två eller flere kommuner hörande bösättningsområde, som icke lämpligen kan fördelas på övriga skoldistrikt inom vederbörande kommuner, skall bildas ett särskilt skoldistrikt.

Kommunens beslut i ärendet bör av landskapsstyrelsen oförändrat godkännas eller förkastas, i vilket senare fall landskapsstyrelsen äger, med angivande av skälen för förkastande samt med nödiga anvisningar, återförvisa ärendet för uppgörande inom viss tid av ny ändamålsenlig distriktsindelning. Därest landskapsstyrelsen anser sig icke kunna oförändrat godkänna kommunernas i saken fattade nya beslut, äger den avgöra frågan i enlighet med

140
föreskrifterna i denna landskapslag.

Fastställd distriktsindelning kan ändras i samma ordning.

7 §.

Folkskolan utövar sin verksamhet antingen som fullständig folkskola, vilken indelas i lägre och högre folkskola, eller som reducerad folkskola.

Fullständig folkskola omfattar sju årsklasser, av vilka de tvenne lägsta bilda den lägre och de fem högsta årsklasserna den högre folkskolan. Reducerad folkskola har ävenså sju årsklasser, men arbetar med en lärare, sålunda att en del av lästiden användes till undervisning i de två lägsta och den andra delen i de fem högsta årsklasserna. I vardera skoltypen meddelas fortsättningsundervisning under ett års tid.

Med landskapsstyrelsens tillstånd kan i fullständig folkskola tredje klassen tillfälligt överföras till lägre folkskolan.

Den högre folkskolan är alltid fast. Lärotiden i densamma är trettiosex veckor av läsåret. Dock må eleverna i de två eller tre högsta årsklasserna under hösten, då lantbruks- eller andra till befolkningens stadigvarande näringsfång hörande brådskaande arbeten sådant påkalla, genom direktionens beslut befrias från skolgång för högst femton dagar av skolarbetet. Likaså må i lägre folkskola med en lärare enligt direktionens beslut en klass helt eller delvis undervisas ensam under högst tre veckor i början av läsåret, varvid övriga elever åtnjuta ledighet. Direktionens beslut skall ofördröjligen delgivas inspektören.

Den lägre folkskolan är antingen fast, i vilket fall läraren arbetar inom ett eller också turvis inom två distrikt, eller ambulatorisk, varvid läraren är i verksamhet turvis på två orter inom skoldistriktet. Lärotiden är trettiosex veckor, om läraren är i verksamhet på en undervisningsort, samt aderton veckor, om

141
läraren arbetar på två undervisningsorter.

Reducerad folkskola är alltid fast. Undervisningstiden i densamma är fyrtio veckor.

Den egentliga folkskolan är sexårig, därest kommunen anordnar två-årig dagfortsättningsundervisning.

8 §.

I Mariehamn skall finnas fortsättningsklasser, som ansluta sig till folkskolan och huvudsakligen avse utbildning för det praktiska livet. Denna undervisning meddelas om dagen.

Med landskapsstyrelsens begivande kunna i särskilda fall avvikelse göras från bestämmelsen rörande undervisningens meddelande om dagen.

I varje folkskola på landet skall läsårsvis enligt av inspektören godkänd plan meddelas fortsättningsundervisning under minst etthundra timmar, såframt minst åtta läropliktiga eller frivilliga deltagare anmäla sig. Är antalet deltagare mindre, må kommun anordna för dessa undervisning vid folkskola i något annat distrikt, såvitt detta med tillämpning av stadgandena i 10 § 1 mom. i avseende å de fortsättningsundervisning underkastade är möjligt. Finnes ej möjlighet därtill och är antalet deltagare minst fem, skall fortsättningsundervisning meddelas vid folkskola i eget distrikt etthundra timmar under läsåret.

Vid beräklandet av det för den i föregående moment nämnda fortsättningsundervisningen tillkommande arvödet anses tjugufem fortsättningsundervisningstimmar motsvara den i 21 § landskapslagen om kostnaderna för folkskolväsendet stadgade veckotimmen.

9 §.

I distrikt, där antalet barn, vilka böra intagas i högre folkskola, uppgår till minst tjugofem, skall finnas högre folkskola samt, om antalet barn, som böra intagas i lägre folkskola, som

uppgår till minst tolv, en därtill ansluten lägre folkskola, som arbetar trettiosex veckor av året.

Där antalet barn, som böra intagas i högre folkskola, understiger tjugofem samt fullständig folkskola icke av kommunen i distriktet inrättats, skall undervisning meddelas i reducerad folkskola.

Är hela antalet barn, som böra intagas i högre och lägre folkskola, mindre än tjugofem, vare kommun likväl icke pliktig att för dem bekosta undervisning i deras eget distrikt, men åligge densamma dock att bidra till deras skolgång i ett annat distrikts folkskola.

10 §.

Barns målsman, vare sig han är finsk medborgare eller icke, må låta barn, som äro i läropliktsåldern och som ännu icke genomgått folkskolas lärokurs, avgiftsfritt besöka skola i det distrikt, där han är bosatt eller vistas för arbetsförtjänst. I stället för denna rätt må målsmannen dock kunna erbjudas tillfälle att temporärt under ett helt läsår i sänder låta barnet besöka annan folkskola i kommunen eller skola i främmande kommun, såframt ej barnets väg till skolan kommer att överstiga fem kilometer eller kommun enligt 9 § 3 mom. är pliktig att för barnen bekosta undervisning i deras eget distrikt eller där genom kommunens åtgärder för skjutsning och i undantatsfall inkvartering barnens skolvägar ej bliva oskäligt betungande.

Målsman är dessutom berättigad att under iakttagande av stadgat förfarande sätta barn i annan folkskola i samma kommun, såvitt därav icke föranledes indragning av landskapsunderstödet för avlöande av lärare inom det egna distriktet eller ock inrättande eller uppehållande av eljest onödig tjänst i det andra distriktet eller anskaffande av extra byggnad.

Målsman må sätta barn i folkskola inom främmande kommun, så-

framt motsvarande antal på kommunens område bosatta barn samtidigt kommer att besöka folkskola i målsmannens egen kommun eller den främmande kommunen därtill samtycker. Barn från främmande kommun vare kommunen dock ej skyldig att intaga i sin skola, om i följd därav ny lärartjänst måste inrättas eller eljest överflödigt tjänst uppehållas eller ock extra byggnad anskaffas.

11 §.

I högre folkskola må icke flere än fyrtio elever åtnjuta samfällad undervisning, ej heller flere än trettiofyra i lägre folkskola.

Överstiger antalet barn, som skola samfällt undervisas, ovan nämnda tal, må kommunen vid skolan anställa flere lärare eller dela skoldistriktet.

12 §.

Sedan Mariehamns invånarantal stigit till minst tiotusen, vare staden pliktig anordna särundervisning för de i 4 § 2 mom. omnämnda barn.

3 kap.

Om övervakande av läropliktens fullgörande.

13 §.

Folkskoldirektion skall under inspektörens och landskapsstyrelsens inseende hava vårdnad därom, att inom dess distrikt läroplikten fullgöres i enlighet med denna landskapslag.

Denna omvårdnad kan av kommun i vissa avseenden överlåtas på en särskild nämnd eller annan kommunal myndighet.

14 §.

Folkskoldirektion äger föra förteckning över läroplikt underkastade barn inom distriktet, för vilket ändamål vederbörande prästerskap, församlingsföreståndare och den, som för civilregister, äro pliktiga att lämna nödiga uppgifter.

15 §.

Försummar målsman sin skyldighet att låta barn regelbundet besöka skola, eller ombesörjer han icke för detsamma motsvarande undervisning, skall direktionen anmoda målsmannen att fullgöra sagda skyldighet samt, där han icke låter sig därav rätta, anmäla honom hos allmänna åklagaren till åtal inför domstol eller hos socialnämnden för åtgärd.

Finner domstol målsman förvunnen om sådan försumlighet, döme honom till högst femtio dagsböter.

16 §.

Läropliktigt barn skall icke intagas som elev i sådan skola, i vilken undervisning icke meddelas under lika många veckotimmar och lika många läsår som på folkskolans motsvarande stadium.

Landskapsstyrelsen äger övervaka, att jämväl andra än kommunala skolor, i vilka meddelas för läropliktens fullgörande erforderlig undervisning, uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor och även i övrigt fylla sitt ändamål.

17 §.

Åtnjuter barn för fullgörande av sin läroplikt undervisning på annat sätt än i folkskola inom eget distrikt, vare barnets målsman pliktig att vid ingången av varje läsår därom anmäla hos direktionen för vederbörande folkskola samt, därest den barnet meddelade undervisningen icke står under landskapsstyrelsens inseende, vid utgången av varje läsår till folkskoldirektionen insända av kompetent person utfärdat intyg över arten och omfånget av barnet meddelad undervisning. I brist på intyg, som kan godkännas, åligger direktionen att i sådant avseende låta anställa förhör med barnet. Finner direktionen sådant nödigt, vare berättigad att låta verkställa förhör vid slutet av varje lästermin. Förhöret må verkställas av barnets lärare i närvaro av en av direktionen utsedd

kompetent person. Med kompetent person avses i denna paragraf kompetent lärare vid högre folkskola eller, om barnet befinner sig på lägre folkskolans stadium, även kompetent lärare vid lägre folkskola.

Befinnes det av hemundervisningen, oaktat påminnelse, icke motsvara sitt ändamål, må direktionen ålägga målsmannen att inom förelagd tid låta intaga barnet i skola.

Målsman, som icke åtnöjes med direktionens beslut, äger rätt att hänskjuta ärendet till vederbörande inspektörs avgörande.

18 §.

Varje landskommun bör efter överläggning med inspektören uppgöra och till landskapsstyrelsen för fastställelse insända i överensstämmelse med denna landskapslag uppgjord plan angående ordningen och tiden för grundandet av folkskolor, antalet lärare samt läropliktens verkställande.

Kommunens beslut i ärendet bör av landskapsstyrelsen oförändrat godkännas eller förkastas, i vilket senare fall landskapsstyrelsen äger, med angivande av skälen för förkastandet samt med nödiga anvisningar, återförvisa ärendet i och för uppgörande inom viss tid av ny ändamålsenlig plan. Därest landskapsstyrelsen anser sig icke kunna oförändrat godkänna kommunens i saken fattade nya beslut, äger den avgöra ärendet i noggrann överensstämmelse med landskapslagens föreskrifter.

19 §.

Anses avvikelser från bestämmelserna angående distriktsindelningen vara nödvändig till följd av lokala eller andra förhållanden i enskilda fall, ansöker kommunen därom hos landskapsstyrelsen.

20 §.

Uppgår antalet gosselever vid högre folkskola till minst ett-hundra, skall i skolan finnas en särskild lärartjänst för gossar-

nas slöjdundervisning. Särskild lärare bör även finnas för flickornas handarbetsundervisning, om flickelevernas antal uppgår till minst etthundra.

I kommun, där minst femtio flickelever komma i åtnjutande av fortsättningsundervisning på dagen eller där minst tio skolor meddela sådan undervisning på aftonen, skall finnas särskild lärartjänst i huslig ekonomi.

Mindre kommuner böra gemensamt anställa lärare i huslig ekonomi, så att behovet av sådan lärare blir på motsvarande sätt tillgodosett.

Vid fullständig folkskola med två lärare böra dessa vara lärare vid högre folkskola.

21 §.

Vad härförinnan stadgats angående högre folkskola, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse jämväl med avseende på lägre folkskola och reducerad folkskola.

Med barns målsman avses i denna landskapslag den, som huvudsakligen drager försorg om barnets vård och uppfostran.

22 §.

Landskapsstyrelsen äger genom landskapsförordning utfärda närmare bestämmelser angående verkställigheten och tillämpningen av denna landskapslag.

23 §.

Denna landskapslag träder omedelbart i kraft. Därest ombildande av egentlig folkskola till sjukklassig sådan kräver utvidgning av skollokaliteterna skall denna vara verkställd till den 1 augusti 1958. Stadgandet i 20 § 4 mom. skall tillämpas, då tjänst blir ledig i skola med två lärare eller då i tjänst varande lärare uppnår kompetens för lärartjänster vid högre folkskola.

Mariehamn den 11 mars 1952.

På lagutskottets vägnar:

Herman Mattsson.
Herman Mattsson.

Axel Kuffschinoff.
Axel Kuffschinoff.

Närvarande i utskottet: Herman Mattsson, ordförande, Jan Erik Eriksson, Paul Påvals, Gösta Nordman, Eliel Persson.

13/10/1932.

Lagutskottet har i sin sammanträde den 13/10/1932. Närvarande: Herman Mattsson, ordförande, Jan Erik Eriksson, Paul Påvals, Gösta Nordman, Eliel Persson. Föredrag: Enligt förslag från Herman Mattsson, ordförande, att lagutskottet skall utreda frågan om att i lag 1932:1 om skatt på jordbrukets produkter, som är avsedda för konsumtion i hemmet, skall införas en bestämmelse om att skatten skall vara 10 procent av värdet för de produkter som är avsedda för konsumtion i hemmet, och 20 procent för de produkter som är avsedda för konsumtion i handeln. Lagutskottet har beslutat att utreda frågan.

Lagutskottet har i sin sammanträde den 13/10/1932. Närvarande: Herman Mattsson, ordförande, Jan Erik Eriksson, Paul Påvals, Gösta Nordman, Eliel Persson. Föredrag: Enligt förslag från Herman Mattsson, ordförande, att lagutskottet skall utreda frågan om att i lag 1932:1 om skatt på jordbrukets produkter, som är avsedda för konsumtion i hemmet, skall införas en bestämmelse om att skatten skall vara 10 procent av värdet för de produkter som är avsedda för konsumtion i hemmet, och 20 procent för de produkter som är avsedda för konsumtion i handeln. Lagutskottet har beslutat att utreda frågan.

Närvarande i utskottet: Herman Mattsson, ordförande, Jan Erik Eriksson, Paul Påvals, Gösta Nordman, Eliel Persson. Föredrag: Enligt förslag från Herman Mattsson, ordförande, att lagutskottet skall utreda frågan om att i lag 1932:1 om skatt på jordbrukets produkter, som är avsedda för konsumtion i hemmet, skall införas en bestämmelse om att skatten skall vara 10 procent av värdet för de produkter som är avsedda för konsumtion i hemmet, och 20 procent för de produkter som är avsedda för konsumtion i handeln. Lagutskottet har beslutat att utreda frågan.